

Манба ва фойдаланилган адабиётлар:

1. Иванова В.М. Туризм: основы, направления, структура. – М.: ИД “Феникс”, 2008. – 265 с.
2. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебник. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
3. Дмитриев М.Н., Забаева М.Н. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме: учебник для студентов вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 236 с.
4. Кусков А.С., Голубева В.Л., Одинцова Т.Н. Рекреационная география: Учебно-методический комплекс. – М.: Флинта, 2005. – 496 с.
5. Каменева В.В. Антонова А.Н. Транспортная составляющая инфраструктуры туризма. // Региональная экономика: теория и практика, 2009. – № 8. – С. 33–37.
6. Локтева М.С. Туризм как сфера социально-культурной деятельности // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Образование, здравоохранение, физическая культура. – 2006. – № 16. – С. 119–123.
7. Суванова Д.Н. Зарафшон воҳасида туризм инфратузилмасини инновацион ривожлантиришининг рақамли микроиқтисодиётдаги роли. // “Science and Education” Scientific Journal. May 2020, 225-229-бетлар. // www.openscience.uz
8. Абдураимов Д.М. Туризм инфратузилмасида иқтисодий фаолиятни амалга ошириш омиллари ва хусусиятлари. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. №2, mart-aprel, 2021 yil. 386-395-бетлар. // http://iqtisodiyot.tsue.uz
9. Норчаев А.Н. Туризм инфратузилмасида иқтисодий фаолиятни амалга ошириш омиллари ва хусусиятлари // “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. №1, январь-февраль, 2019 йил. 1-8-бетлар. // www.iqtisodiyot.uz
10. Боголюбова С.А., Василиха Д.Ф. Факторы неэффективного развития региональной инфраструктуры туризма. // Современные проблемы науки и образования. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/100-4960>.
11. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 255 с.

XORAZM VILOYATIDA TURISTIK-REKREATIONS XIZMATLARNING RIVOJLANISH HOLATI VA TAHLILI

Ibadullayev Ergash Bakturdiyevich –
Urganch davlat universiteti doktaranti

Annatotsiya: Ushbumaqolada Xorazm viloyatining turistik-rekreations xizmatlarning rivojlanish holati sotsiologik so'rovnomada o'tkazish orqali tahlil qilingan. So'rovnomada viloyatda turistik-rekreations xizmatlarga bo'lgan potensial talab o'rganilgan va sohanirivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: turistik-rekreations xizmatlar, sanatoriy-kurort, talab, turizm, respondent Covid-19.

СОСТОЯНИЕ И АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ И РЕКРЕАЦИОННЫХ УСЛУГ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ

Ибадуллаев Эргаш Бактурдиевич –
Докторант Ургенчского государственного университета

Аннотация: В статье на основе социологического исследования анализируется состояние развития туристско-рекреационных услуг в Хорезмской области. В ходе исследования изучен потенциальный спрос на туристско-рекреационные услуги в регионе и разработаны научно-практические рекомендации по развитию отрасли.

Ключевые слова: туристско-рекреационные услуги, санаторий, спрос, туризм, респондент, Covid-19.

CURRENT CONDITION AND ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF TOURISM AND RECREATION SERVICES IN KHOREZM REGION

Ibadullaev Ergash Bakturdiyevich –
Phd student of Urgench State University

Annotation: This article analyzes the state of development of tourist and recreational services in Khorezm region through a sociological survey. The survey studied the potential demand for tourist and recreational services in the region and developed scientific and practical recommendations for the development of the industry.

Keywords: tourist and recreational services, sanatorium-resort, demand, tourism, respondent, Covid-19.

Kirish. XXI asrning o'tgan davri mobaynida turizm sohasining jahon mamlakatlari iqtisodiyotida tutgan mavqeyi sezilarli darajada oshdi. Dunyoning ko'plab mamlakatlari ushbu tarmoqni mamla-

kat YaIMning yetakchi tarmoqlaridan biri bo'lish potensialini yaxshi anglab yetdi. Bundan tashqari turizm insonlarni nafaqat vaqtini yaxshi o'tkazish, sog'ligini tiklash, ta'lim berish, balki boshqa bir

Tadqiqot ishi jarayonida, Xorazm viloyatida turistik-rekreatsion xizmatlarning rivojlanishi bilan bog'liq amalga oshirilgan ishlarni ham tahlil qildik. Jumladan, mintaqaviy iqtisodiyot bo'yicha yetuk olimlardan, B.Ruzmetovning ishlarida Xorazm viloyati turistik-rekreatsion xizmatlari bozori rivojlanishining SWOT tahlili amalga oshirilgan. Rekreatsiya obyektlarining joylashgan hududlari yuqori geografik va tabiiy sharoitda ekanligi kuchli tomoni sifatida qayd qilingan, turar joylarning xalqaro standartlarga mos kelmasligi, infratuzilmaning past darajada ekanligi ushbu xizmatlar bozorini zaif tomonlari sifatida qayd qilingan va mavjud imkoniyatlardan kelib chiqib investitsion jozibadorlikni oshirish bo'yicha takliflar berilgan[10]. Shuningdek, Sh.Baxtiyorovning ishida Xorazm viloyatida «Xiva turistik klasteri», «Amudaryo ekoturistik zonasi», «Xazorasp tarixiy-arxeologik parki» kabi turistik-rekreatsion obyektlarni optimal joylashtirish variantlari ishlab chiqilgan[11].

Yuqoridagi qayd qilingan olimlar ishlarida Xorazm viloyatining turistik-rekreatsion xizmatlarining rivojlanishi bilan bog'liq tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, empirik tadqiqotlar asosida mahalliy aholining ushbu xizmatlarga bo'lgan talab tomoni chuqur o'rganilmagan va tahlil qilinmagan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jaryonida birlamchi ma'lumotlarni yig'ish maqsadida

sotsiologik so'rovnoma usulidan foydalanildi. So'rovnoma pandemiya sababli ijtimoiy-tarmoqlar (Telegram, Whatsupp, Facebook) orqali, 2021 yilning aprel-may oylarida o'tkazildi. So'rovnoma 17 ta savoldan tashkil topgan bo'lib, savollarasosan ikki qismga ajratildi. Birinchi qismda respondentlarning demografik holati haqidagi savollardan, ikkinchi qismi asosan, viloyatning turistik rekreatsion obyektlarining hozirgi kunda mavjud holati, aholining rekreatsion xizmatlardan qoniqish darajalari bilan bog'liq savollardan iborat bo'ldi. So'rovnomada mahalliy aholidan 404 nafar respondentning javoblari yig'ildi va Excell dasturida tahlil qilindi. Shuningdek, tadqiqot davomida ikkilamchi ma'lumotlar asosida O'zbekiston Respublikasi hududlaridagi rekreatsion xizmatlarning statistik tahlili amalga oshirildi.

Tahlil va natijalar. So'ngi yillarda mamlakat miqyosida turistik-rekreatsion xizmatlarning rivojlanishi ko'rsatkichlarida o'sish tendensiyasida ekanligini ko'rishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasi hududlaridagi turistik-rekreatsion xizmatlarining asosini sanatoriya-kurort muassasalari tashkil qiladi. Tadqiqot davomida, O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida sanatoriya-kurort muassasalari faoliyatining 2011-2019-yillardagi rivojlanish dinamikasini tahlil qilindi (1-jadval).

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi hududlaridagi sanotor-kurort tashkilotlarining 2011-2019-yillardagi rivojlanish dinamikasi

	Sanatoriya-kurortlar soni		Nomerlar fondi				Joylashtirilgan rekreatantlar soni	
	2011	2019	Xonalar soni	O'rinarsoni	2011	2019	2011	2019
O'zbekiston Respublikasi	149	211	9629	13635	16999	28100	255096	528000
Qoraqalpog'iston Respublikasi	12	7	364	212	855	600	6370	6800
Viloyatlar								
Andijon	10	12	302	362	855	800	8858	9800
Buxoro	5	4	252	201	470	600	6881	9300
Jizzax	4	11	431	1185	672	1300	10558	24400
Qashqadaryo	9	17	421	795	885	2300	7653	13200
Navoiy	5	7	348	487	582	700	7911	12700
Namangan	13	18	1351	1870	2458	2900	38661	70900
Samarqand	11	29	606	1597	862	2800	12416	22900
Surxondaryo	7	12	373	639	430	1300	3051	14300
Sirdaryo	2	2	3	3	112	300	522	900
Toshkent	24	36	2288	3432	3500	6300	65280	134000
Farg'ona	25	36	1892	2724	2898	4200	47877	152700
Xorazm	5	5	88	88	445	600	3022	5500
Toshkent sh.	17	15	910	802	1975	3400	36020	50900

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

1-jadval ma'lumotlariga muvofiq, 2011-yilda mamlakatimizda jami faoliyat yuritayotgan sanotor-kurortlar soni 149 tani tashkil qilgan bo'lsa, 2019-yilgaularning soni 211 tani tashkil qilib, 30%dan ziyodga oshgan. Shuningdek, sanatoriya-kurort muassasalarining xonalar sonida ham mutanosib tarzda o'sish kuzatilgan. Jumladan, 2011-yildajami xonalar soni 9629 tani tashkil qilgan bo'lsa, 2019-

yilda 13635 tanitashkil qilib, 30% ga ko'paygan. Respublika sanotor-kurortlarida dam olgan rekreatantlar soni ushbu davr oralig'ida, deyarli 100%ga oshgan. Shuningdek, viloyatlar kesimida tahlil qilinganda, sanatoriya-kurort muassasalari Samarqand, Farg'ona hamda Toshkent viloyatlarida ko'payganligini ko'rish mumkin. Ammo, Xorazm viloyatida ushbu yillar oralig'ida sanatoriya-kurort

muassasalari soni o'zgartmagan. Faqat o'rinlar sonining ko'payishi hisobiga, joylashtirilgan rekreatlar soni deyarli 55% ga ko'paygan.

So'rovnoma rekreatsiya tushunchasiga aholi turli xil qatlamlarining qarashlarini o'rganish, turistik rekreatsiya xizmatlariga potensial talabni aniqlash, rekreatsiya turlarini klassifikatsiyaga ajra-

tishda ham amaliy jihatdan foydali ma'lumotlar berilishi inobatga olindi. So'rovnoma qatnashganlarning 43.3% (179 tanafar)ni ayollar va 55.7% (225 ta nafar)ni erkaklar tashkil qildi. So'rovnoma aholining demografik jihatlari (yosh, daromad, bandlik darajalari) ham hisobga olindi(2-jadval).

2-jadval

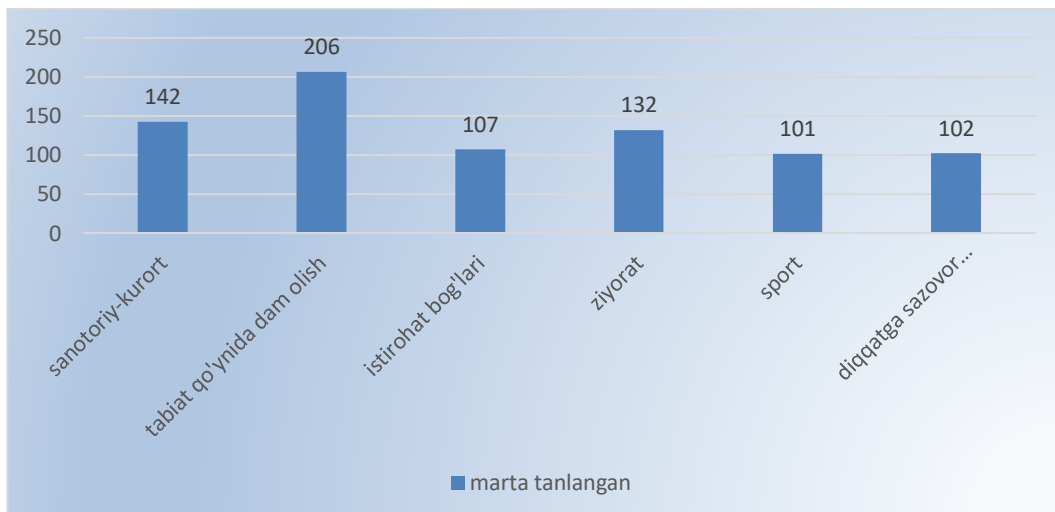
So'rovnoma ishtirok etgan respondentlar to'g'risida ma'lumot

Bandlik darajasi bo'yicha tasnifi	Respondentlar soni	Foizda
Davlat tashkiloti xodimlari	170	42%
Talabalar	94	23.4%
Nafaqaxo'rlar	63	15.5%
Xususiy tadbirkorlar	51	12.7%
Ishsizlar	26	6.4%
Jami	404 ta	100%
Respondentlarning yosh jihatidan tasnifi	Respondentlar soni	Foizda
20 yoshgacha bo'lganlar	48	12%
20-40 yosh	215	53%
40-60 yosh	91	22%
60 yoshdan kattalar	50	13%
Respondentlarning yosh jihatidan tasnifi	48	12%
20 yoshgacha bo'lganlar	215	53%
Jami	404 ta	100%
Oylik daromad bo'yicha tasnifi	Respondentlar soni	Foizda
1 mln. so'mgacha	95	23.5%
1-3 mln.so'm	132	32.6%
3-5 mln.so'm	130	32.3%
5 mln.so'mdan yuqori	47	11.6%
Jami	404 ta	100%
Ma'lumoti bo'yicha tasnifi	Respondentlar soni	Foizda
Oliy	256	63.4%
O'rta maxsus	92	22.8%
O'rta	56	13.8%
Jami	404 ta	100%

Manba: So'rovnoma natijalari asosida muallif ishlanmasi.

Jadval ma'lumotlariga muvofiq, so'rovnoma ishtirok qilgan umumiy respondentlarning 170 nafari, yani 42 % davlat tashkilotlari xodimlari, 20-40 yoshdagi respondentlar soni 215 nafarni, ya'ni 53 %ni tashkil qilgan. Shuningdek, oylik daromad-

lari bo'yicha umumiy respondenlarning 32,6%, yani 132 nafarining daromadi 1-3 mln. so'm atrofida hamda 32,3 %, 130 nafar respondentlarning daromadi 3-5 mln. so'm atrofini tashkil qilgan.

1-rasm. Respondentlar tomonidan tanlangan turistik-rekreatsiya xizmatlar turlari (birlikda)

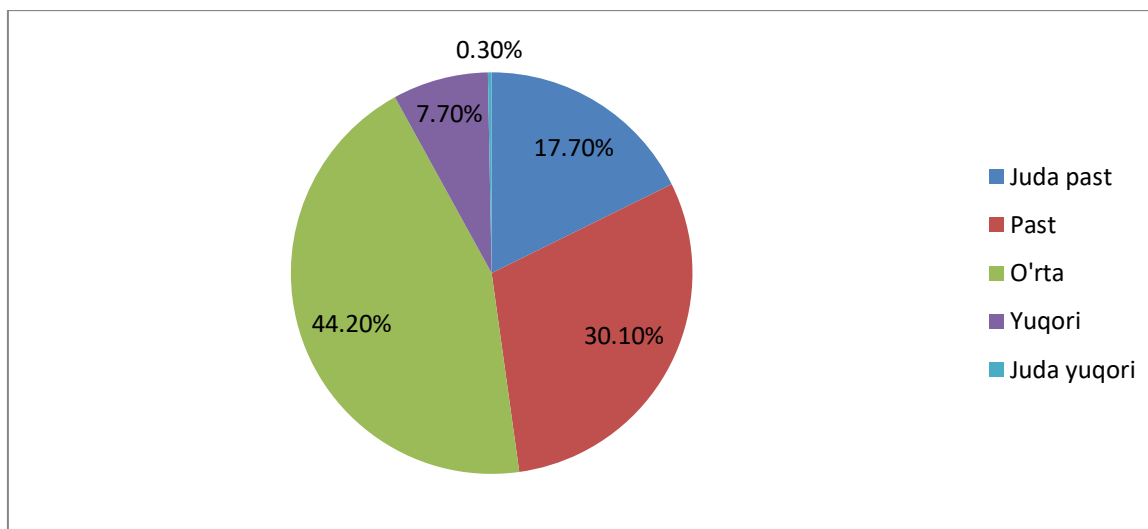
Manba: So'rovnoma natijalari asosida muallif ishlanmasi

Umuman tadqiqotlarimiz jarayonida rekreatsion xizmatlarning asosini jismoniy sog'liqni tiklash, ruhiy tetiklanish, kundalik hayotimiz davomida to'planadigan va vaqtida bartaraf qilinmasa, keyinchalik sog'ligimizga salbiy ta'sir qiluvchi stresslardan xoli bo'lish kabi tushunchalar tashkil qilishiga guvoh bo'ldik.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda so'rovnomaga turistik-rekreatsion xizmat turlaridan qaysi biridan ko'proq foydalanilishi bo'yicha savol kiritilgan edi. So'rovnomada ishtirok qilgan respondentlarning eng ko'pi 206 nafari tabiat qo'ynida dam

olishni ma'qul ko'rishgan. Shuningdek, 101 nafar respondent sport turizmi xizmatlaridan foydalanishini bildirganlar (1-rasm).

So'rovnomaga viloyatning turistik-rekreatsion obyektlarining hozirgi ahvoli baholash bo'yicha savol kiritilgan edi. So'rovnomada ishtirok qilgan respondentlarning 44,2 % turistik-rekreatsion obyektlar bugungi holatini o'rtacha deb baholagan. Shuningdek, obyektlar holatini 30,1 % respondent past, 17,7 % juda past, 7,7% yuqori deb baholagan (2-rasm).

2-rasm. Xorazm viloyati turistik-rekreatsion obyektlarning bugungi holati

Viloyatda turistik-rekreasiya xizmatlari taklifini to'g'ri shakllantirish va rentabelligi yuqori biznes turiga aylantirish uchun albatta mavjud potensial talabning tarkibiy tahlili yaxshi qilinishi lozim. Bunda turistik-rekreatsion xizmat turlarining

nafaqat sifat balki qiymat jihati ham e'tiborga olinishi kerak. Shu sababli so'rovnomada turistik-rekreatsion xizmatlarga oyiga qancha vaqt ajratilishi hamda yilda qancha mablag' sarflanishi ham o'rganildi (3-jadval).

3-jadval

Turistik-rekreatsion xizmatlarga sarlanadigan vaqt va mablag' miqdori

Bandlik darajasi	Respondentlar soni	Foizda ulushi
Davlat tashkiloti xodimlari	170	42%
Talabalar	94	23.4%
Nafaqaxo'rlar	63	15.5%
Xususiy tadbirkorlar	51	12.7%
Ishsizlar	26	6.4%
Jami	404 ta	100%
Respondentlarning yosh jihatidan tasnifi	Respondentlar soni	Foizda ulushi
20 yoshgacha bo'lganlar	48	12%
20-40 yosh	215	53%
40-60 yosh	91	22%
60 yoshdan kattalar	50	13%
Jami	404 ta	100%
Oylik daromad bo'yicha tasnifi	Respondentlar soni	Foizda ulushi
1 mln.gacha	95	23.5%
1-3 mln	132	32.6%
3-5 mln	130	32.3%
5 mln.dan yuqori	47	11.6%
Jami	404 ta	100%

Manba: So'rovnoma natijalari asosida muallif ishlanmasi.

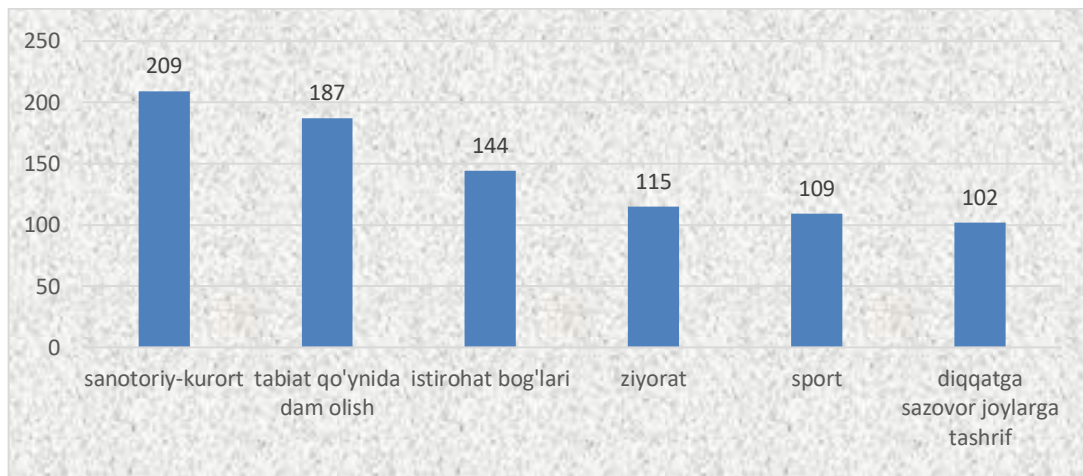
3-jadvalda ko'ra, so'rovnomada ishtirok qilgan respondentlarning 170 nafari, yani 42% davlat tashkiloti xodimlarini bo'lsa, eng kam respondentlar ishsizlar hisoblanib, ular 26 nafarni yoki 6,4%ni tashkil qildi. Respondentlarning yosh jihatdan tasniflanishini tahlil qilganimizda, eng ko'p 215 (20-40 yosh orasida) nafarni, yani 53%ni tashkil qilgan. Shuningdek, eng ko'p 132 nafar respondentning bir oylik o'rtacha daromadi 1-3 mln.so'mni tashkil qilishi, eng kami, yani 47 nafar respondentning oylik daromadlari 5 mln.so'mdan yuqorini tashkil qilgan. Bundan shuni xulosa qilish mumkinki, viloyatda turistik rekreatsion xizmatlarga takliflar ishlab chiqishda hisobga olish lozim. So'rovnomada "turistik-rekreatsion xizmatlarning kundalik hayotingiz va ish samaradorligingizda tutgan o'rnini qanday baholaysiz" degan savolga respondentlarning 21.4%i "juda yuqori", 22.6% esa "yuqori" deb javob bergan.

O'zbekistonning turistik-rekreatsion faoliyatini tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, Xorazm viloyatining sanotoriy-kurortlar soniboshqa viloyatlarga nisbatan taqqoslanganda juda kam bo'lib, boshqa rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yichaham orqada qolgan (1-jadval). Bu shundan dalolat beradiki, bugungi kunda Xorazm viloyatida qaysi turdagi turistik-rekreatsion xizmatlarni ko'paytirish, ushbu

xizmatlarni qanday tartibda taklif qilish kabi dolzarb savollarga javob topish zarur.

So'rovnoma natijalarini "Excel" dasturidagi "filtr" xizmati yordamida tahlil qilinganda turistik-rekreatsiya xizmatlariga bo'lgan talabda yosh omili juda katta ahamiyat ega bo'lishini ko'rsatdi. Yani, 90% nafaqa yoshidagi respondentlar eng ma'qul turistik-rekreatsion xizmatlar sifatida sanotoriy-kurort muassasalarini deb belgilanganlar. Shuningdek, 40-60 yosh atrofidagi respondentlar ham sanotoriy-kurort muassasalarini maqbul xizmat turlaridan biri sifatida e'tirof qilinganlar, ammo tabiat qo'ynida dam olish, sport va ziyorat turizmlari ham ular uchun muhim tanlov sifatida ko'rilgan. 20-40 yosh atrofidagi respondentlar uchun eng katta talab tabiat qo'ynida hordiq chiqarish bo'lgan hamda istirohat bog'larida dam olish asosan 20 yoshgacha bo'lganlar tomonidan ko'proqe'tirof qilingan.

Undan tashqari, tadqiqot jarayonida turistik rekreatsion xizmatlarga bo'lganpotensial talabni aniqlash maqsadida respondentlardano'zi yashayotgan hududda qaysi xizmat turiga talab yetarlicha qoniqtirmasligi so'raldi. Ushbu savolda ham respondentlar o'zi yashayotgan hududdan kelib chiqib bir nechta variantni tanlash imkoniyati bor edi (3-rasm).

3-rasm. Turistik-rekreatsion xizmatlarga bo'lgan potensial talab

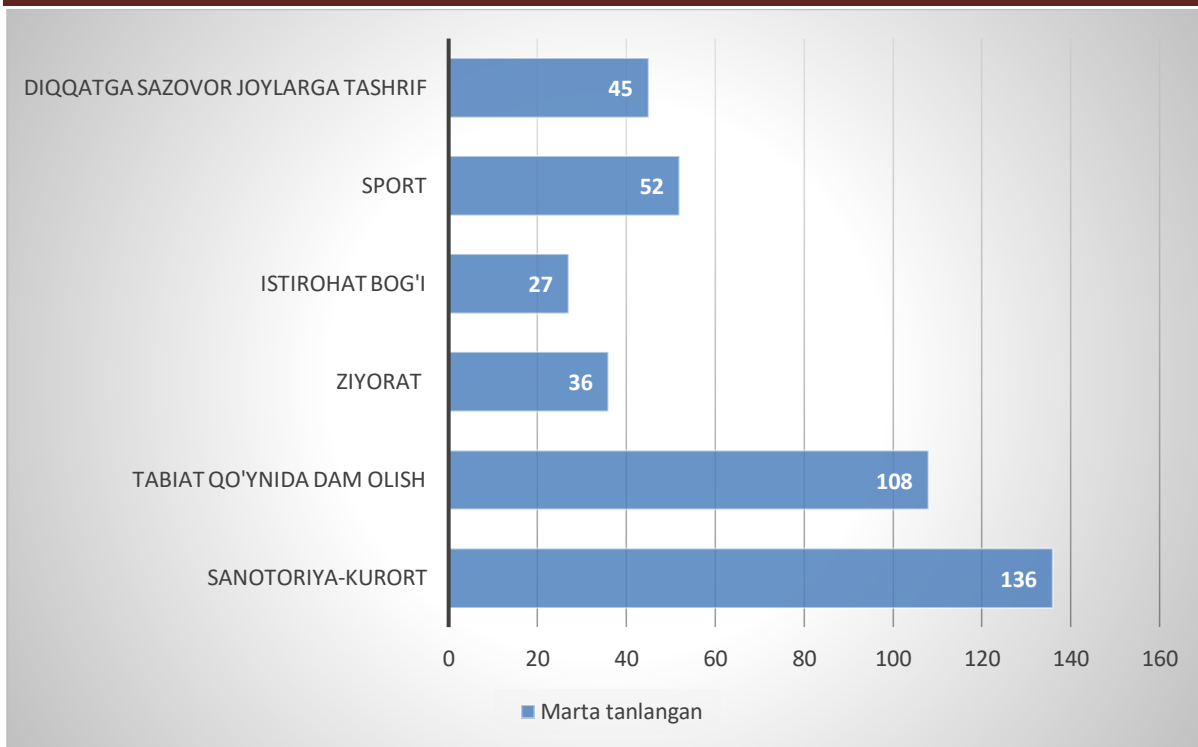
Manba: So'rovnoma natijalari asosida muallif ishlanmasi

3-rasmga ko'ra, respondentlarning 209 nafari, turistik rekreatsion xizmatlar ichida sanotor-kurort muassasalari eng muhimi deb e'tirof etganlar. Tabiat qo'ynida hordiq chiqarish ham respondentlar tominidan 187 marta tanlangan. Shuningdek, viloyatning deyarli hamma tuman vashaharlarida madaniyat va istirohat bog'lar mavjud bo'lishiga qaramasdan rekreatsiya xizmatlarining ushbu turiga ham aholi tomonidan yuqori talab saqlanib qolganligini ko'rishimiz mumkin.

Ma'lumki, 2020-yilning birinchi choragida boshlangan Covid-19 pandemiyasi iqtisodiyotning barcha tarmoqlari singari turizm sanoatiga ham o'zining salbiy ta'sirini o'tkazdi. Shubhasiz, dunyoda

kechayotgan pandemiya inqirozimamlakatimiz turizm sohasiniham chetlab o'tmadi. Tashqi va ichki turizm bozorlaridaturistik talabga Covid-19 pandemiyasi juda kuchli ta'sir o'tkazdi. Xususan, biz tadqiq qilayotgan Xorazm viloyati turizmining rivojlanishiga salbiy ta'sir qilib, 2020-yilda2019-yilga taqqoslaganda xorijiy turistlarning tashrifi 90 %ga, mahalliy turistlarning tashrifini 85 %ga kamayishiga olib kelgan[16].

So'rovnomada ishtirok qilgan respondentlarning 76,3 %, pandemiya davrida turistik-rekreatsion xizmatlardan foydalanish darajasi kamayganini qayd qilgan.

4-rasm. Covid-19 pandemiyasidan so'ng viloyatda turistik-rekreasiya xizmatlariga bo'lgan potentsial talab

Manba: So'rovnoma natijalari asosida muallif ishlanmasi

4-rasmga muvofiq, pandemiyadan so'ng muhim rekreasiya xizmatlari sifatida, respondentlarning aksar qismi "sanatoriya-kurort" (136 nafar) va "tabiat qo'ynida dam olish" (108 nafar)ni afzal bilganlar. Sanatoriy-kurort muassasalari inson salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi tabiiy shifobaxsh vositalar, ya'ni mineral suvlar, shifobaxsh balchiq, iqlimning qulayligi va boshqa jihatlari o'zida mujassamlashtirgan dam olish maskanlari hisoblanadi [12].

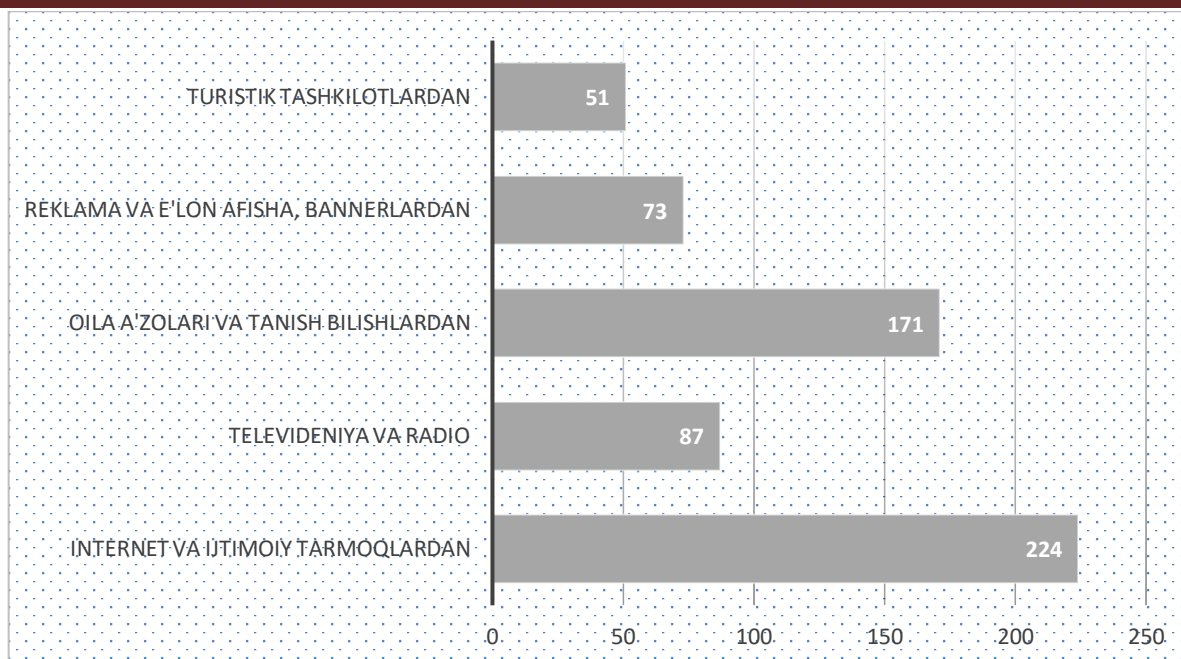
Shuningdek, tabiat qo'ynida dam olish xizmatlarga asosan ekoturizm faoliyatini tashkil qilishni kiritishimiz mumkin. Ushbu turizm turi shahardan tashqarida, tabiatning so'lim go'shalarida tabiatga minimal darajada ta'sir ko'rsatgan holda dam olishni nazarda tutadi [13]. Pandemiya davrida insonlar ko'p yig'iladigan joylar aynan shahar markazlar bo'lganligi sababli kasallik xavfini oshiradi. Ushbu kasallik yengilgandan so'ng ham ushbu vaziyat insonlar ongida ma'lum bir muddatga shartli refleks bo'lib saqlanib qoladi. Tabiat qo'ynida dam olish esa gavjumlikdan qochish bilan birgalikda insonga sokinlik tuyg'usini beradi. Ushbu tahlil natijalaridan foydalanib turistik rekreasiya xizmatlar taklifini real shakl antirish imkoni mavjud hisoblanadi.

So'rovnomada respondentlar viloyatning hozirgi kundagi taklif qilinayotgan turistik-rekreasiya xizmatlar hajmi mavjud talabga mos kelmayotganligi aniqlandi. Jami respondentlarning 12,8% ko'rsatilayotgan turistik-rekreasiya xizmatlardan qoniqish darajasi "juda past" va 35% "past" ekanligini

bildirgan. Shuningdek, 46,3% respondent "o'rta", 5,6% "yuqori" va 0,3% "juda yuqori" deb javob bergan. Shu sababdan ham so'rovnomada qatnashgan ishtirokchilarning 52,3% rekreasiya ehtiyojlarini respublikaning boshqa hududlarida qondirishi, 5,9% qo'shni davlatlarda, 4,6% xorij mamlakatlarida hamda 37,2% qismi viloyat hududida ekanligi aniqlandi. Tahlil natijalariga shuni ko'rsatdiki, mahalliy aholining aksariyat qismisanatoriya-kurort xizmatlariga bo'lgan talabi yuqori bo'lgan.

Bugungi kunda turizm sohasida reklamaning o'rnini muhim ahamiyat kasb qiladi. Viloyatning turistik-rekreasiya xizmatlari to'g'risidagi targ'ibot ishlari ichki va xalqaro bozorlarda yetarli darajada targ'ib qilinmaganligini ham alohida e'tirof qilish lozim. Shu nuqtayi nazardan olib qaraganda, so'rovnomada respondentlarning turistik-rekreasiya xizmatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni asosan qaysi manbalardan olishlarinibilan bog'liq savol qo'yilgan edi (5-rasm).

5-rasmda, 51 nafar respondent viloyatda turistik-rekreasiya xizmatlar haqida turistik tashkilotlar (asosan turoperatorlar) orqali, 87 nafar respondent televedineiya va radio orqali hamda 73 nafar respondent reklama va e'lon afishalar orqali xabardor bo'lishini bildirganlar. Shuningdek, 171 nafar respondent viloyatda taklif qilinayotgan turistik rekreasiya xizmatlar to'g'risida oila a'zolari va tanish bilishlari orqali xabardor bo'lishi, 224 nafar respondent esa internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali xabardor bo'lishini bildirganlar.

5-rasm. Turistik-rekreatsion xizmatlar haqida ma'lumot olish manbalari

Manba: So'rovnoma natijalariga muvofiq, muallif hisob-kitoblari

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida shuni alohida ta'kidlash lozimki, o'tkazilgan so'rovnoma natijalarning tahlili shuni ko'rsatdiki, Xorazm viloyatning doimiy yashovchi aholisi turistik-rekreatsion xizmatlar taklifidan qoniqish hosil qilmaydi. Rekreatslarning ko'pchilik qismi respublikaning boshqa hududlarida ushbu xizmat turlaridan foydalanadi. Shuningdek, viloyatda turistik-rekreatsion turizmning asosiy obyektlaridan hisoblangan sanatoriya-kurort muassasalariga bo'lgan talab juda yuqorihisoblanar ekan. Chunki, Xorazm viloyatida 5 ta sanatoriya-kurorat muassasi bo'lib, ular tomonidan taklif qilinayotgan xizmatlar bilan talab o'rtasida nomutunosiblik mavjud.

Tadqiqotlarimiz jarayonida Xorazm viloyatida turistik-rekreatsion xizmatlarning hozirgi holatini yaxshilash hamda istiqbolda yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

➤ Xorazm viloyatida mavjud turistik-rekreatsion resurslarni aniqlash va guruhlariga ajratib turistlar uchun amaliy yordam beruvchi axborotlar bazasini yaratish;

➤ Viloyatda sanatoriya-kurort muassasalarini tashkil qilishda davlat-xususiy sherikchilik mexanizmlarini takomillashtirish, turistik-rekreatsion

xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarga subsidiyalar ajratish hamda uzoq muddatli kredit mablag'larini ajratishning iqtisodiy-huquqiy asoslarini shakllantirish;

➤ Viloyatda mahalliy aholi hamda turistlar uchun tabiat qo'ynida dam olishga mo'ljallangan maxsus rekreatsiya maskanlar sonini ko'paytirish, madaniyat va istirohat bog'larida ko'proq aholini dam olishiga imkon beruvchi ko'ngilochar dasturlarni tashkillashtirish;

➤ Viloyatda turistik-rekreatsiya xizmatlarni ko'rsatuvchi infratuzilmalarni yaxshilash hamda sohaga mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy-tashkiliy mexanizmlarini takomillashtirish;

➤ Viloyatning turistik-rekreatsiya xizmatlarini ichki va xalqaro bozorlardatarg'ibotini kengaytirish, shuning bilan birgalikda ushbu xizmatlarni turistik paket sifatida internet ijtimoiy tarmoqlarida on-line sotuvini yo'lga qo'yish.

Yuqoridagi keltirilgan tavsiyalarni amalga oshirilishi natijasida Xorazm viloyatining turistik-rekreatsiya xizmatlari ko'rsatilishi sifati oshadi, hududga tashrif buyirayotgan mahalliy va xorijiy turistlar soni ko'payib, turistik xizmatlar hajmi yana ortishiga olib keladi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. World Travel and Tourism Council 2021 Annual Research: Key Highlights Uzbekistan.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasidaturizmni jadal rivojlantirishga oidqo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2019-yil 5-yanvardagiPF-5611 Farmoni.
3. Григорьев В.И, Симонов В.С "Стратегия формирования индустрии рекреаций" –СПб: Иуд по СПбГУЭФ 2006 6 3
4. Ibadullaev, Ergash (2021) "Opportunities and prospects for the development of tourist and recreational services in the republic of Karakalpakstan" Central Asian Problems of Modern Science and Education: Vol. 2021 : Iss. 1 , Article 7.
5. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/capmse/vol2021/iss1/7>
6. PardayevM.Q, Islomova R.A, Gapparov A.Q. "Rekreatsion zonalar va ekologik turizm ta'riflarini ishlab chiqishda nazariy va uslubiy yondashuvlar", Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida xizmat ko'rsatish siyasi samaradorligini oshirish va innovatsion faoliyatni takomillashtirish muammolari. Anjuman materiallari (2014 21-22 fevral) Smarqand, 2014- B 78-84
7. Usmonova Z.I. O'zbekistonda turizm – rekreatsion xizmatlarnirivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari. Iqtisodiyot fanlari bo'yichafalsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchunyozilgan dissertatsiya avtoreferati. –SamISI, 2018 y.

8. Abdurakhimov Z.T. Mintaqada rekreatsiyadan foydalanishning tashkiliy-iqtisodiy asoslarini takomilashtirish (Namangan viloyati misolida). Iqtisodiyot fanlari bo'yichafalsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. –SamISI, 2019 y. -12 b.
9. Mirzayev A.T. "Turizm rekreatsiyasi xizmatlari bozorida raqamlashtirishning yalpi talab o'zgarishiga ta'siri tahlili" "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 3, may-iyun, 2021-yil.
10. Alimova G.A. Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda rekreatsiya-turistik salohiyatdan samarali foydalanish (Toshkent viloyati misolida) Iqtisodiyot fanlari bo'yichafalsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. –SamISI, 2019-y.
11. B.Ruzmetov, Sh.Bahtiyorov "Mintaqada turistik-rekreatsiya klasterlari shakllantirish omillari", "Turistik klasterlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallar to'plami. 5-iyun 2021-yil Samarqand.
12. Baxtiyrov Shohzod Sherzodbek o'g'li "Mintaqada turistik-rekreatsiya klasterlari shakllantirish yo'nalishlari" ixtisoslik: turizm mutaxassisligi magistri akademik darajasini olish uchun dissertatsiya ishi, Urganch – 2020 yil.
13. https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/clinical-care/post-covid-conditions.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fhcp%2Fclinical-care%2Flate-sequelae.html
14. Ibadullayev E.B "Xorazm viloyatida turistik-rekreatsiya xizmatlari rivojlantirish istiqbollari" "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 5, sentyabr-oktyabr, 2020 yil
15. Saidmatov, O., Matyakubov, U., Khodjanijazov, E., Day, J., Ibadullaev, E., Chuponov, S., Bekjanov, D., Matniyozov, M., Matyusupov, B. (2021). TOWS analysis for sustainable ecotourism development and state support during the pandemic: The Aral Sea region of Uzbekistan. *Turyzm / Tourism*, 31 (1), 47–56. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.31.1.16>
16. Xorazm viloyati statistika qo'mitasi ma'lumotlari, 2020 yil.

ТУРИСТИК КЛАСТЕР: ЖАҲОН ТАЖРИБАСИ ВА БУХОРО ВИЛОЯТИДА ГАСТРОНОМИК ТУРИЗМ КЛАСТЕРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Нарзиев Мирфайз Махмуджонович –
БухДУ докторанти

Аннотация: Мақолада жаҳондаги машҳур гастрономик туристик кластерларнинг ташкил топиши, шаклланиши ва ривожланиши йўллари таҳлил қилинган бўлиб, уларнинг тажрибасига асосланиб, Бухоро вилоятида ҳам гастрономик туризм кластерларини йўлга қўйиш истиқболлари ёритилган.

Таянч сўзлар: туристик кластер, гастрономик туризм, туристик хизматлар, гастротур, кулинария, гастрономик бренд, миллий таомлар фестивали

ТУРИСТИЧЕСКИЙ КЛАСТЕР: МИРОВОЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГАСТРОНОМИЧЕСКОГО ТУРИСТИЧЕСКОГО КЛАСТЕРА В БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ

Нарзиев Мирфайз Махмуджонович –
докторант БухГУ

Аннотация: В статье проанализированы пути формирования, становления и развития всемирно известных кластеров гастрономического туризма и на основе их опыта описаны перспективы создания кластеров гастрономического туризма в Бухарской области.

Ключевые слова: туристический кластер, гастрономический туризм, туристические услуги, гастротур, кулинария, гастрономический бренд, фестиваль национальной кухни.

TOURISM CLUSTER: WORLD EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR FORMING A GASTRONOMIC TOURIST CLUSTER IN THE BUKHARA REGION

Narziev Mirfayz Makhmudjonovich –
PhD student in Bukhara State University

Abstract: The article analyzes the ways of formation and development of world famous clusters of gastronomic tourism and, on the basis of their experience, describes the prospects for creating clusters of gastronomic tourism in the Bukhara region.

Keywords: tourism cluster, gastronomic tourism, travel services, gastronomic tour, culinary, gastronomic brand, national cuisine festival.

Кириш. Кластер тизими назарий асосларининг ҳар томонлама чуқур ўрганилиши ва фанга киритилиши, 1890 йилда Кембриж мактабининг асосчиси А.Маршаллнинг "Иқтисодий фан асослари" китоби [1] нашр қилиниши билан бошланди. У ўз асаарида кластер тушунчасини, "индустриал районлар"нинг пайдо бўлиши ва агломерация жараёнида маълум бир географик худудда корхона-ташкilotлар ва ишчи кучи-

нинг бирлашуви сифатида таъкидлаган. Шу билан бирга, худуддаги бир-бирига яқин жойлашган ташкilotларнинг ҳамкорлиги натижа-сида 3 хил самарадорликка эришиши мумкин-лигини айтиб, булар: "билим-тажриба" самарадорлиги; "ишчи кучи харажатларининг пасайи-ши" самарадорлиги ва "харидор-сотувчи" самарадорлигидир.